

IKKI VATANNING SADOQATLI FARZANDI: MAQSUD SHAYXZODA, QATAG'ON SINOVLARI VA O'ZBEK-OZARBAYJON DO'STLIGI

Gafarova Shannoza Xayrullayevna

“O‘zbek tili va adabiyoti” kafedrası dotsenti v.b

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20093148>

Dunyo xaritasida shunday shaxslar borki, ular o‘z taqdiri bilan butun bir xalqlarning madaniyatini, tarixini va kelajagini bir-biriga bog‘lab turadi. Ozarbayjon tuprog‘ida tug‘ilib, o‘zbek tuprog‘ida ildiz otgan, har ikki millatning faxriga aylangan Maqsud Shayxzoda ana shunday buyuk siymodir. Uning hayot yo‘li — XX asrning eng og‘ir sinovlari, qatag‘onning qonli changallari va ayni paytda insoniy iroda hamda millatlararo bitmas-tuganmas do‘stlikning yorqin misolidir.

Maqsud Shayxzoda 1908-yilda Ozarbayjonning Oqdosh shahrida ziyoli oilasida dunyoga kelgan. Uning otasi Ma‘sumbek o‘z davrining o‘qimishli kishisi bo‘lib, o‘g‘lining qalbiga ilm va adabiyot urug‘ini qadagan edi. Biroq, 1920-yillarning oxirida Sho‘ro hukumati tomonidan Ozarbayjonda boshlangan siyosiy tazyiqlar Shayxzoda hayotini butunlay o‘zgartirib yubordi.

1927-yilda Shayxzoda "aksilinqilobiy faoliyat"da ayblanib, Ozarbayjondan surgun qilinadi. Taqdir charxi uni qadimiy va mehmondo‘st Toshkentga yetaklab keldi. Bu yerda u nafaqat boshpana topdi, balki o‘zbek tilini, madaniyatini va ruhini shunchalik chuqur o‘rgandiki, tez orada o‘zbek adabiyotining peshqadam namoyandalaridan biriga aylandi. Bu jarayon o‘z-o‘zidan o‘zbek va ozarbayjon xalqlari o‘rtasidagi azaliy qondoshlik va til birligining amaliy isbotiga aylandi.

1937-1938-yillarda boshlangan "Katta terror" va undan keyingi 1950-yillardagi ikkinchi qatag‘on to‘lqini Shayxzodani ayab o‘tirmadi. Uning erkin fikrlashi, o‘tmish tariximizni ulug‘lashi va milliy o‘zlikni asrashga bo‘lgan intilishi hukmron mafkuraga zid edi.

Tuhmat va Hibs: 1952-yilda u "antisovet targ‘ibot" va "panturkizm"da ayblanib, 25 yillik qamoq jazosiga hukm qilingan. Shoir o‘zining eng navqiron va ijodiy kuchga to‘lgan yillarini Sibirning qahraton lagerlarida, Vladimir zindonlarida o‘tkazishga majbur bo‘ldi.

Ma‘naviy Qaxramonlik: Lager sharoitida ham Shayxzoda tushkunlikka tushmadi. U o‘z xotiralarida yozishicha, hatto zindonda ham ongida she‘rlar to‘qigan, tarixiy dramalar ustida ishlagan. Qatag‘on yillari uning jismiga azob bergan bo‘lsa-da, uning o‘zbek va ozarbayjon xalqlariga bo‘lgan muhabbatini so‘ndira olmadi.

Oqlanish: 1954-yilda Stalin vafotidan so‘ng oqlanib, Toshkentga qaytganida, uni butun o‘zbek ziyolilari quchoq ochib kutib olishdi. Bu qaytish o‘zbek-ozarbayjon madaniy aloqalarining yangi uyg‘onish davri bo‘ldi.

Shayxzodaning eng katta xizmati — ikki xalq adabiyoti o‘rtasida mustahkam "oltin ko‘prik" qurganidir. U o‘zining ilmiy va ijodiy faoliyati bilan O‘rta Osiyo va Kavkaz xalqlari madaniyati mushtarakligini isbotlab berdi.

Nizomiyshunoslik: U buyuk Ozarbayjon shoiri Nizomiy Ganjaviy ijodini o‘zbek tilida so‘zlatdi. Uning "Layli va Majnun" tarjimasini hamon o‘zbek tilidagi eng mukammal namunadir.

Navoiyshunoslik: Shayxzoda Alisher Navoiy dahosini teran tushungan va tushuntirgan olim edi. Uning "G‘azal mulkingning sultoni" asari Navoiy ijodini dunyoga tanitishda muhim o‘rin tutadi.

Dramaturgiya Cho'qqisi: Uning "Mirzo Ulug'bek" tragediyasi o'zbek adabiyotining klassikasiga aylandi. Bu asar orqali Shayxzoda o'zbek davlatchiligi va ilm-fani tarixini yuksak cho'qqiga olib chiqdi.

Shayxzodaning mashhur "Toshkentnoma" dostonida o'zbek va ozarbayjon xalqlarining o'zaro uyg'unligi falsafiy va lirik bo'yoqlarda aks etgan. Shoir Toshkentning ko'chalari, uning odamlari va mehmondostligini kuylar ekan, har bir satrda o'zining tug'ilib o'sgan yurti — Ozarbayjon sog'inchini ham qo'shib bitadi.

U o'zini Sirdaryo va Kura daryolaridan suv ichgan, ikki buloqdan nurlangan ijodkor deb hisoblar edi. Bu his-tuyg'u bugungi kunda ham O'zbekiston va Ozarbayjon o'rtasidagi madaniy diplomatiyaning asosi bo'lib xizmat qilmoqda.

Bugun O'zbekiston va Ozarbayjon munosabatlari o'zining eng yuqori darajasiga ko'tarildi. Prezidentlar Shavkat Mirziyoyev va Ilhom Aliyev o'rtasidagi do'stona aloqalar zamirida ham aynan Shayxzoda kabi ulug' ajdodlarimiz qurgan ma'naviy poydevor yotadi.

Toshkentda Shayxzoda Xotirasi: Toshkent shahridagi Maqsud Shayxzoda nomidagi ko'chalar va unga o'rnatilgan yodgorliklar o'zbek xalqining ozarbayjonlik bu buyuk insoniga bo'lgan ehtiromi belgisidir.

Bokuda O'zbek Adabiyoti: Ozarbayjon poytaxtida ham o'zbek adabiyoti, ayniqsa Shayxzoda merosi yuqori darajada o'rganiladi. Bu ikki xalq o'rtasidagi qon-qardoshlik rishtalarining uzilmasligidan dalolat beradi.

Maqsud Shayxzoda hayoti bizga shuni o'rgatadiki, qatag'on va qatolliklar vaqtinchalik, lekin xalqlar o'rtasidagi do'stlik, madaniyat va chinakam iste'dod mangu yashovchandir. U o'zining matonati bilan mustabid tuzumni yengib o'tdi va ikki xalqning yuragidan munosib joy oldi.

Bugun biz Shayxzoda haqida gapirar ekanmiz, nafaqat bir shoirni, balki O'zbekiston va Ozarbayjonning birligini, bir tilda so'zlashuvchi, bir xil qadriyatlarga ega bo'lgan buyuk turkiy dunyoning bir bo'lagini ko'ramiz. Uning merosi kelajak avlodlar uchun hamisha sadoqat va do'stlik timsoli bo'lib qolaveradi.

Ushbu maqola Maqsud Shayxzodaning murakkab hayot yo'li orqali tariximizning eng og'riqli va shu bilan birga g'ururli sahifalarini birlashtirishga harakat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Naim Karimov "Maqsud Shayxzoda"
2. Yoqubjon Is'hoqov "Maqsud Shayxzoda"
3. Zaynobiddin Abdurashidov "Qatag'on qurbonlari"
4. Guler Qosimov "Ozarbayjon-o'zbek adabiy aloqalari"